

Antonio Maria Labaien'en antzerkiak

Aipapen oparo berezi bat gaitz ongi merezia dualaokan nago gure euskal-Antzerkigile porrokatua dan Antonio M.ª Labaien jaunak. Eta or-tara nihoa.

1922'garren urtean, Errenderi'ko Antzoki batean ikusi genun bere le-biziko antzerkia, eta urte ontako Azaroaren 31'an, baitare, Errende-ri'n "ON-BIDE" antzokiaren ikusi diogu, oraingoz aitzakiek.

Igaro diran 47 urte oietan 27 an-terki eder, jostari ta dramatsu ar-gitaratuak dizkigu tolosar euskal-idazle iyaio ta antzerkigile goralga-rriak. Ikus, noiz ta nolakoak:

1922'garren urtean: "TXINPAR-TA BURUZAGI", ekitaldi batekoa.

1923'gn.: "OSTEGUN GIZEN", ekitaldi batekoa.

1930'gn.: "MAYA", ballet antze-koa.

1931'gn.: "EUSKAL - EGUNA", iru ekitaldikoa.

1932'gn.: "MATEO TXISTU", ekitaldi batekoa.

1933'gn.: "IPARRAGIRRE", bi ekitaldikoa.

1933'gn.: "BEREZI", "Separation" itzulpena.

1934'gn.: "IRRI - ITZALDIA" ("Sermon Marriage").

1936'gn.: "GIZON BIZAR PEI-TUTI", bi ekitaldikoa.

1936'gn.: "IRUXEME", iru ekital-dikoa.

1955'gn.: "MUGA", bi ekitaldi-koa.

1955'gn.: "LURRIKARA", drama, lau ekitaldikoa.

1956'gn.: "JOSTUNA", ekitaldi batekoa.

1956'gn.: "PETRIKILLO", ekital-di batekoa.

1956'gn.: "JOKUA EZTA ERREN-TA", iru ekitaldikoa.

1961'gn.: "GALTZAUNDI", ekital-di batekoa.

1962'gn.: "MALENTXO ALAR-GUN", iru ekitaldikoa.

1963'gn.: "BAI ESKALEA, EZ ESKALEA", (Brecht'ena, euskeral-dua).

1963'gn.: "GIZONA TA KIDEA" (F. Duerrenmatt'ena, euskeraldua).

1964'gn.: "NESKATILLA EZ-KONGAI", (Ionesko'rena, euskera-tua).

1965'gn.: "DOMENJON DE AN-DIA", iru ekitaldikoa drama.

1965'gn.: "SU TA GAR", (Les assureurs komeritxoaren euskeral-pena).

1966'gn.: "SU EMALLEAK", (Max Frisch'en "Die Brandstifter" euskeraldua).

1967'gn.: "PERRETIXIKO - JA-TEA", (Alemanetik antolatutako aur-antzerkia).

1967'gn.: "PESTABURU", Orixe-ren "Euskaldunak" poenaren an-terzgaia.

1969'gn.: "LAPIKOA", Plato'ren "Aulularia" euskeraldua.

1969'gn.: "CALIFORNIA... KU-KU", iru ekitaldikoa, "AGORA"-k sariztua.

Antzerki-lan guzi oietaz gaitze-ra, ainbat idazlan sakon eta jakin-garri argitalduak ditu, gaiari-buruz.

Labaien jaunak, gure ainbat euskal-idazkaritan; eta bi liburu aundi, eder eta ikasibide aundiak, "TEA-TRO VASCO" izenaz bataiatuak.

Nor, besterik, gure artean, beste orrenbeste egirik daunik EUSKAL-ANTZERKIA'ren zabalkunde alde? Ogeitazazpi antzerki-lan iritsi ta dramatsu 47 urteen buruan! Ezda txantzetako lana, arrane polan.

Baiñan, —eta si gera "bainan"-ka— sinistek lanak ematen ditun gaiza da: Euskal-erri'ko ainbat Antzokitian ain txalogarriro antzes-tuak izanik diran antzerki guzi oien egile langileari goresaretxo bat egin gabe jarraitzen dutela oraindik Gipuzkoa'ko Antzerki-Taldeak.

Baiña, —beriz ere "bainā"—ori eta gure antzeslariaren uestegetasunik makurrena, deskonfederaziorik arri-garriena. Ori baiño okerragoa, beste au da: Alegia, Eibar'en, Bergara'n, Arrasteta'n, Uretxua'n, Beasain'en, Legorreta'n, Alegi'n, Tolosa'n, Andoain'en, Berastegi'n, Isasondo'n, Urnieta'n, Ernani'n, Iruñ'en, Errende-ri'n, Zumai'a'n, Zarautz'en, Zes-tua'n, Aspeti'n eta, nik aldaikit zenbat erri geiagotan, ain atsegin-tsu ta gozoro antzesuak izan diran Labaien jaunaren antzerki oietako bat bakarrik Donostia'ko Antzerki-Taldeak ez dutela uri-nagusi ontako Antzokitian antzestu oraindik...

Zergatik ez, batez ere iru egintza-ko drama txalogarriak diran "JO-KUA EZDA ERRENTA", "MA-LENTXU ALARGUN", "LAPI-KOA" eta "CALIFORNIA... KU-KU"? Santo Tomas egunean don San Sebastián egunean Donostia'ko Antzokitian antzestu aal-izateko diñ eztrialako? Ezkaxagorik ikusi izan da, makiñabat aldis, Galde, bezela, aurtengo Azaroaren 31'an Errenderi'ko "ON-BIDE" Antzo-kian "CALIFORNIA... KUKU" ikusi zutenai. Ango txaloak doblatu-ko lirakelakoa nago Donostia'ko Antzoki batean Santo Tomas egu-nean don San Sebastián egunean antzestua izango ba'ltiz.

Antzerki oneaz, begira zer digun egileak, argitara duen liburu apa-nari ezarri dion "Itzaurra"-n:

"Oraingoan nere "California... Kuku!" dala ta bere artan ez nion batere itzaurrik ipiñi. Ta soil-soil jaiio bezela "AGORA" batzaldira arkeztu ta sariztua izan zan. Bere bidea jarrai zezala utzi nion. Era on-tan ez bein baiñan, amar bat aldis dagoaneko jendearen aurrean antzestua izan da ta arrearari onena egin diotela, nun nai, esatea, ez zait arrokeriz artuko".

"Erri gutietan —dio— txalo-jo-tze beroak jasoak ditu. Ta giza-jen-deak, naiz beko ta naiz goiko; arruntak eta milixak, atsegin ez ikusi dutela, neroni nazute lekuko. Eta gezurrezko apalatsunik gabe aitor-tea, zilgiti zaidala uste dut. Au, gure Teatro giroan exito ta garapen-tzat artu ditekela nago. Antzerkigile batek, zer geiago eska dezake be-re poza atseztoko...".

Ori baiño geiago merezi du 27 an-terkiren egile ospetsuak; baiña, baiña, euskal-idazlanak txanponik ematen ez duten bitartean, eska-tzen digun POZ ORI ematen jarrai daigun besterik ezean EUSKAL-ANTZERKIA ain gora jaso dun La-baien jaunari. ZORIONAK!

ZELETA

"Euskaldunentzat Gramatika Euskeraz"

Fernando Mendizabal-ekin hizketan

Euskaldunentzat Gramatika, Fernando Mendizabal-ek Arantzazu-n argitaratua, egilearen eskuetan ikusi dut lehengo aldiz. Alemania-ko Illuntza hotz eta hillargi beteko batean. Kale ertzean zegoan Fernando, zein nundik agertuko: alkarri hitz emanda geunden baiño minutu pare bat lehenago, ni arbolartetik azaldu nintza-nerako, itxaroten hotz gogortuta zegoen hura. Berekin zekarren Gramatika. Lehengo euskerazko gramatika. Eta euskeraz oso liburu on bat egin dala esateko eseri naiz idaz-makiñaren aurrean.

Gramatika hau ikasi ezik irakurri ere egin leikeana da, ta horixe da miresgarriena: ez da obra elkor bat. Atsegiña euskeraz, presentazio argia. Pedagogiaren aldetik biziki landua. Bai idazlea, gramatikazko sistima errezki ta garbi azaltzen, eta bai inorimatzeilela eta «marrazkigile» edo dibujogilela, X. Egaña (oso ongi, infantilismoan erori gabe) sailatu dira bene-benetan pedagogiazko obra on ta onurakor bat asmatzen. Areago, pedagogiazko obra on hau primerako literatur-obra bat ere ba dala ikusten da irakurri ala. Ikasgaia koloretan ematen zaigu; saiaketak eta irakurkizunak (ipuin, bertso, etab...) gero orri zurian. Aditzaeren errezetaenak, sufija-zio ta deribazio azalpen zit egokiak, terminologia gar-bia, sistimazko taula txunkunak eratuak, ipuin paregabe-riki aukeratuak, ez dira liburu honen edertasun zoraga-rriko pitxi banaka batzuk besterik. Adigian pixka-pixka bat goi-herritartsu dala, ipi uñetan batez ere? Mutiko gaz-teeri euskeraz irakatsen sailtu izan danak batez esan behar dut, ohore ta goresmen zor zaiola biziki Euskal-dunentzako Gramatikari.

Hillargi beteko gau bat eta egun bat egon gera, li-buru hau ta liburuarekin lotura dauen euskerazko go-raberkar xeheki begiratzin.

—Liburu sortu, esaten zuen Mendizabal-ek, milla premik sortu du: euskal umeeri espainiera ta latina era-kusten ari nintzala gertatu zitaidan, erderaz ezin adie-razi nituela gramatika-gauzak, eta euskeraz adierazi be-harra. Horrela sortu nuen gramatika-terminologia, beti umearen ulertze- indarrek mugatzen nindutela. Horrezaz gaiteta, aspaldidanik somatuta neukan euskerazko gra-matika baten premia, euskaldun hutsai batez ere euske-ra ta euskeraz pentsatzen irakasteko. Umeak izan dira gramatika hiri erretasun-neurria jarri diotenak.

—Ez da erretza umeari moldatzea!
—Neronek dakin hori iñork baiño obeto, uste dut. Eta horretxek poztu nau: hartu duen alabantzarik han-diena ta pozgarriena Lafitte Jaunarena izan gabe, eta «li-buru gutzia hasieratik azkenaraino nekerik gabe uler-tzeko moduan dagoela» esaten zidan.

—Beraz ongi iruditza zaku zure liburua Lafitte gra-matikariari?

—Baietz dirudi. Eta esan ere egingo nuke behorrek eman duen pozak ahoa berotu-edo egin diola, ze seku-lakoak esaten dizkit. Nik neuk, egia esan, ez dut uste horren goian apalean jartzeko lana danik. Liburu hori egin duan labararen beroa, au da, euskeraren ganakoa maitasuna, hori bat guri guria zan. Gaiterakoa? Horra, hartu ta ikusi...!

—Ikastoletarako egokia izango litzake, orduan zure gramatika?

—Ohar bat egingo nizuke hontaz. Ikastoletarako umeak hainbat klasetatoko dira. Oso txikiak batzuk, eta beraz gramatikarekin hasterik ez daukatenak. Kozkorragoen-tzat, gramatika ikasten-eta hasten diranentzat, gutzit egokia gerta ditekela nire uste dut. Hortik hasi ta au-rerako euskeraz-ikastentzat. Batez ere alfabetatze-kon-pañarako gerta ditekela proposa ta onuragarri gramati-ka hura. Erdal eskoletarako batxilleraren lehenengo, bi-garren ta, beharbada, irugarren kursoko gramatika-mai-lak ematen baiditu nire honak.

—Baiña batxillererako planak, beraz legeak eskatu bezelakoa izateaz gaitera, pedagogiazko izan behar du gramatika batek. Beraz euskaldunari egokitutakoa. Baiña zure gramatika, lanean neronek lehenago ikusi zindua-nez eta orain ere auzan lezalekoanez, espainieraz-ko, frantsesezko ta alemanezko eskola-gramatikak era-billaz egindakoa da.

—Egia da hori eta konparaziozko lan horrekin asko irabazi dudala uste dut Gramatika horiek bezain ona ta pedagogiazkoa egitea izan da nere asmoa. Baiña beti ere, euskaldun umearentzat egokituia. Umeak bere bar-nean daraman euskal-mundua ezaiñean-ezaiñean eta kon-turatu gabe sakontzen, aberastan, eta sistemaratzen lagunduko diran ikasliburuak egiten alegindua naiz. Nire peginen aurrean beti eskola-umeak egon dira, ta ume euskaldun hutsak hain zuzen ere. Bederatzi urte aritu izan naiz horiekintxe, eta horientzakoze asmatuta dago nire gramatika.

—Gaur, halare, gutziok gerra eskola-ume ta alfabetatu beharreko: idazle-edo geranok aurrenik, andeñio ta hartarako ari diranak, eta, pare bat kendu ezker Euskal Herri gutzia oso-osorik.

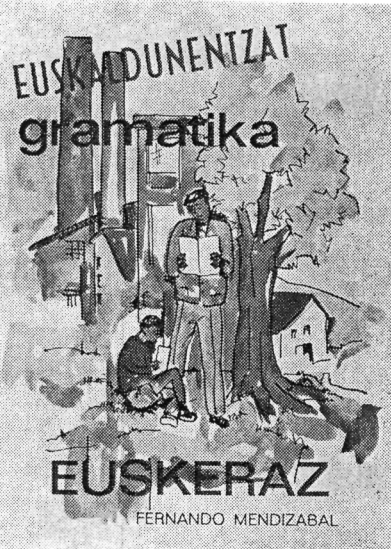
—Hortan konforme nago funtsean. Euskaldunoi, gure eskolarik ezean, gutziok nabari zaigu gramatikaren falta nabarmena. Halare, nik ez dut nere gramatika, nagusie-nik behintzat, idazleentzat pentsatu. Andeñioek-eta gaur darabilzikiten premiatan bai, pentsatu nuen, eta li-buru honenkin laguntza handia izan dezakela uste dut. Baiña andeñioek berek ere asko lagundu didate, argi-tartzeko-ata.

—Ez zenuen zure gramatika Gipuzkoa-rako bakarrik bururatu?

—Liburu egitekoan, ondo ere gogotan eukitakoa dut batasunaren arazoa. Eta lanean aurreratu ala atera du-dan ondorio pozgarrienetakoa bat, euskeraren batasun-erako ikusi nituen ahalbideak izan dira. Euskeraren batusuna egin ditekela, eta berez ez dala jendeak askotan uste bezain zaila.

—Segun-eta nolaoka egin nahi, izango litzake zaila batasuna.

—Hori! Ehunetik ehun bateratu nahi duenak, batera-tu ez baiña berdinu egin nahi du, ta hori oso zaila da; hizkuntza biziari begirunerik baldin bazio, batez ere. Gaurko euskeraren egoeran oinharritzko batasuna egitea,

euskerak berak ematen dituen ahalbideetatik, erreza da: esaterako deklinazioan, xehapen kokkor pare bat utzi ezkerro, batasuna ia eginda dago. Edo behintzat batasun hori burutzeko osagarri ta elementuak jarritza daude.

—Nun, ordea, ta zeinek jarritza? Literaturan, ala bai herrian bertan ere?

—Literaturan behintzat bai, eta euskalkiek ere gero ta gehiago ezaizuten dute elkar. Idazle-jendeak nahi baldin badu, deklinazio kontuan batasuna eginda dagoke ehunetik larogaitamartsu batean. Berdintsu dago lotu-raizko edo konjuntzioekin, hitzondokoekin, adberbiuekin, etabar... Nere ustez, hitzak osorik idatzi utsearkein eta gramatika puxka bat ikastearekin, % 75-bat bateratuta izango genduke gure euskeraz, eta iñori batere erresu-mifik eman gabe gaitera.

—Zer izango litzake zuretzat euskeraz batua?

—Euskal Herriko jenderik gehienek nekerik gabe el-kar ulertzeko moduko euskeraz, euskeraz batua da, ber-dindua ez bada ere. Horregatixe, ba, batasunerako ez dago jende horiek gutziak, beti ta maila gutziatan, eus-keraz bathera ta berdiña egiteko ta idazteko premiarik bathera. Hauxe ikusi dut nik Bizkai-an ta Nafarroa-n ibi-li naizenean. Nere hitzaldietan nik ez dut hain euske-raren berdiña egin, baiña ondoko uleritu izandua dugu elkar. Beraz, batasuna ta berdintasuna ez dira gauza bere. Ba-tasuna beharrezkoa dugu, ta erreza da. Berdintasuna egokia litzake, ta ez da beti erreza. Ezta beti egokia ere: konparazio baterako, bizkaitarrek —gaz eta guk —kin erabiltzen badugu, ez litzake gramatika-gauza ho-rietako bat bazeratu eta beste nagusieraz behar iñola ere. Zertarako bi? galdetzen da. Baiña eskualde handi handi batean zabalduta dagoan —gaz hiri zertarako ken-du eta bestearekin bakarrik gelditu? Errezagoa da, ta egokiagoa ere bai, justiziazkoan dan ezkerro, gu haiena-ren berri ikastea, haiak danak berena utzi eta gurea ba-karrik hartzea baiño. Hitz bat edo beste utzi ta bestena hartzea erreza da, baiña gramatika-gauzak utziaraztea oso nekeza.

—Baiña aditzaiz sortzen ditu buruhausterik gogorre-nak alare, eta hortan berdintasuna beste batasunik ez dagoela esan leike.

—Bai, berdintasuna iritzi beharko du hortan euskeraz batua. Nire ustez irizpide ta kriterio argi ta tinkorik gabe gaude oraindik, beste puntu askotan ere bai. Bai-ña hemen batez ere. Hortik sortzen dira diferentziarik gehienak. Batu beharrezko gaurko euskeraz da, ez atzo-koa, naiz-eta hau bixitak galdu ezin badezakegu ere. Hi-ztekin egiten ari guran aukera bera jarraitu beharko li-tzake, nire uestean aditzaerakin. Forma asko dago gaur-egunaren erdi-hilda edo indar gutxiak, ta bere esanahia beste aditzaile edo formatara aldatu duena. Nire uestez, biziaren heldu behar genioke batasun-biderako aukera egitekoan. Iñun izatekoan hementxe erabili beharko li-tzake biziaren aldeko irizpidea, ta ez zeinek xea-pen gehiago adierazi ditzakeanena.

—Nire erara esateko, standard-euskeraz gipuzkoera bilakatsa da dirudi, ezta? Beraz, gipuzkoeraz aditza aberatsena ez bada ere soziologiarekin begiratu be-hintzat gipuzkoerak dirudi aditzaen, eta aditzaen batez ere, batasunaren oinharria eman dezakean bakarra. Ho-nen kontra aberastasunaren, klasikutasunaren eta beste arazo asko, ta ukatu eziefeko, azaldu arren. Hori al da?

—Ni baiño gehiago zan Altube, ta haren arazoak ontzat ematen ditut nik ere. Gipuzkoa Euskal Herriaren erdian egoteak etab... gipuzkoeraren gaitza joera sor-tuta dauka. Hau gertatze bat da, eta euskalkien berezko joera bezala agertzen da hau gaur-egun, eta hortan gra-matikariari ez zailo hizkuntza-soziologiarekin aritzea beste biderik gelditzen. Erdiako joera hau beste nora-bait eraman nahi izateak sesioa besterik sortuko ez ote lukean bildur naiz; ez batasunik ordea. Bide gutxi ho-riek artifizialeki iduritzen baizaitzkit. Puntu zaillegia ta luezegia da hau, baiña derrigor hitz batean esan behar badut, nik ere gipuzkoerazko aditza hartuko nuke oin-harritzko batera-bide bezela.

JOSE AZURMENDI
(Alemania-ko Münster-etik)

ESKOLA IPUINAK

☐ — Xapaburu bat ikastolan	75 Pta.
☐ — Nire adiskidearentzat eskutitza	75 Pta.
☐ — Guziok ditugu senide txikiak	35 Pta.
☐ — Jolas artean ... liburu bat	35 Pta.
☐ — Ipuin-sorta osoa	180 Pta.

Bidali izkidazu X duten liburuak, hartzean ordaintzekotan.

Izena
Zuzenbidea Herria

«SENDO» Argitaldaria. — Apartado 44. — A L G O R T A (Bizkaia)